N.M.O‘rinova
Pedagogika fanlari nomzodi, dotsent
Y.A.Solijonov
Pedagogika nazariyasi va tarixi yo‘nalishi magistranti

TALABALARNING IJTIMOIY FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISHDA XALQ OG‘ZAKI IJODINING TA’SIRI

Annotatsiya *Mazkur maqola talabalarning ijtimoiy faolligini shakllantirish jarayonida xalq og‘zaki ijodining pedagogik va tarbiyaviy ahamiyatini o‘rganishga qaratilgan. Tadqiqotda afsonalar, rivoyatlar, maqollar, ertaklar va xalq qo‘shiqlari talabalarda axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish, jamoaviy ishlash ko‘nikmalarini mustahkamlash va milliy ongni shakllantirishdagi roli tahlil qilindi. Shuningdek, maqolada xalq og‘zaki ijodini darslarda va madaniy tadbirlarda integratsiya qilish orqali talabalarning ijtimoiy faolligini oshirish metodlari ko‘rib chiqildi. Tadqiqot natijalari pedagogik amaliyotda xalq og‘zaki ijodidan foydalanishning samaradorligini tasdiqlaydi.*

Kalit so‘*zlar: talaba, ijtimoiy faollik, xalq og‘zaki ijodi, afsona, rivoyat, maqol, ertak, qo‘shiq, madaniy meros, tarbiya*

Аннотация *Данная статья посвящена изучению педагогического и воспитательного значения народного устного творчества в процессе формирования социальной активности студентов. В исследовании проанализирована роль легенд, преданий, пословиц, сказок и народных песен в развитии нравственных ценностей, укреплении навыков коллективной работы и формировании национального сознания студентов. Также в статье рассмотрены методы повышения социальной активности студентов через интеграцию народного устного творчества в учебные занятия и культурные мероприятия. Результаты исследования подтверждают эффективность использования народного устного творчества в педагогической практике.*

Ключевыу слова: *студент, социальная активность, народное устное творчество, сказка, предание, пословица, легенда, песня, культурное наследие, воспитание*

Anotation *This article is devoted to studying the pedagogical and educational significance of folk oral creativity in the process of forming students’ social activity. The research analyzed the role of legends, tales, proverbs, fairy tales, and folk songs in developing moral values, strengthening teamwork skills, and shaping students’ national consciousness. The article also examines methods for enhancing students’ social activity through integrating folk oral creativity into lessons and cultural events. The research findings confirm the effectiveness of using folk oral creativity in pedagogical practice.*

Key words*:student, social activity, folk oral creativity, legend, tale, proverb, fairy tale, song, cultural heritage, education*

Talabalarning ijtimoiy faolligi zamonaviy ta’lim tizimida muhim omil hisoblanadi. Ijtimoiy faol talaba nafaqat o‘z bilim va ko‘nikmalarini oshiradi, balki jamiyatda o‘z o‘rnini anglaydi, mas’uliyatni his qiladi va ijtimoiy munosabatlarda faol ishtirok etadi. Bugungi kunda ta’limning asosiy vazifalaridan biri talabalarni nafaqat ilmiy, balki madaniy, axloqiy va ijtimoiy jihatdan ham rivojlantirishdir. Ta’lim jarayonida talabalarning liderlik, tashabbuskorlik va jamoaviy ishlash ko‘nikmalarini shakllantirish dolzarb vazifa sifatida qaraladi. Shu nuqtai nazardan, xalq og‘zaki ijodi talabalarning ijtimoiy faolligini shakllantirishda samarali vosita sifatida e’tirof etiladi va u pedagogik jarayonning ajralmas qismi hisoblanadi.

Xalq og‘zaki ijodi hikoyalar, maqollar, qo‘shiqlar, rivoyatlar va ertaklar nafaqat milliy madaniy merosni saqlash, balki yoshlar orasida ijtimoiy qadriyatlarni, axloqiy me’yorlarni va madaniy odatlarni singdirishda ham muhim ahamiyatga ega. Hikoyalar orqali talabalar hamkorlik, mehr-shafqat, adolat, vijdon va mas’uliyat kabi ijtimoiy qadriyatlarni o‘zlashtiradi. Maqollar va rivoyatlar esa xalqning hayotiy tajribasi va axloqiy darslari bilan tanishishga, murakkab ijtimoiy vaziyatlarni anglashga yordam beradi. Shu tarzda, og‘zaki ijod nafaqat ma’naviy tarbiya vositasi, balki talabalarning ijtimoiy va pedagogik rivojlanishida integratsiyalashgan vosita sifatida xizmat qiladi.

Shuningdek, xalq og‘zaki ijodi talabalarda kommunikativ va madaniy ko‘nikmalarni rivojlantirish, ularni madaniyatlararo muloqotga tayyorlash va jamoa ichidagi munosabatlarni mustahkamlashda ham muhim rol o‘ynaydi. Hikoya va rivoyatlar orqali talabalarda liderlik qobiliyati, mas’uliyatni anglash va ijtimoiy faoliyatga jalb etish imkoniyati oshadi. Shu bilan birga, og‘zaki ijodning mazmuni talabalarda tanqidiy fikrlash, hissiy intellekt va ijtimoiy empatiya ko‘nikmalarini shakllantirishda ham foydali bo‘ladi.

Tadqiqot davomida nafaqat folklor va og‘zaki ijod namunalarining mazmuni, balki ularning pedagogik qiymati, ijtimoiy qadriyatlarni shakllantirishdagi roli ham chuqur tahlil qilinadi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari orqali talabalarning ijtimoiy faoliyatini rivojlantirishda xalq og‘zaki ijodining samarali metodlari va vositalarini aniqlash, ularni ta’lim jarayoniga integratsiya qilish imkoniyati yaratiladi.

Ushbu tadqiqot shuningdek, ta’lim muassasalarida xalq og‘zaki ijodidan foydalanish orqali talabalarni nafaqat bilimli, balki ijtimoiy jihatdan faollashtirilgan, ma’naviy va madaniy qadriyatlarni hurmat qiladigan shaxs sifatida tarbiyalashga hissa qo‘shadi. Tadqiqot natijalari talabalarning ijtimoiy faolligi va pedagogik jarayonlarni samarali rivojlantirish bo‘yicha tavsiyalarni ishlab chiqishda ilmiy asos sifatida xizmat qiladi.

Xalq og‘zaki ijodi bu xalqning hayot tajribasi, dunyoqarashi, qadriyatlari va axloqiy me’yorlarini avloddan-avlodga og‘zaki shaklda yetkazishning natijasidir. U tarixiy, madaniy va ma’naviy boylik sifatida jamiyat hayotida muhim o‘rin tutadi. Xalq og‘zaki ijodining asosiy turlari quyidagilardan iborat: afsonalar, rivoyatlar, maqollar, ertaklar, xalq qo‘shiqlari, o‘yinlar va boshqa ijodiy mahsulotlar.

Afsonalar va rivoyatlar talabalarda tarixiy va madaniy xotirani rivojlantirish, axloqiy va estetik qadriyatlarni o‘rgatishda samarali vosita hisoblanadi. Ular orqali yoshlar milliy

qadriyatlar, madaniy an’analar va axloqiy me’yorlar bilan tanishadi.

Maqollar va ertaklar esa talabalarda ijtimoiy muomala va axloqiy qarorlar qabul qilish koʻnikmalarini shakllantiradi. Maqollar qisqa va ta’sirli shaklda ijtimoiy haqiqatlarni yetkazsa, ertaklar voqea va obrazlar orqali talabalarga axloqiy qarorlar qabul qilishni oʻrgatadi, turli vaziyatlarda toʻgʻri harakat qilishga yoʻnaltiradi.

Xalq qoʻshiqlari va oʻyinlar talabalarni jamoaviy ishlashga, ijodiy fikrlashga va hissiy tajriba orttirishga ragʻbatlantiradi. Ular nafaqat estetik tarbiyani rivojlantiradi, balki talabalarning guruhda ishlash, muloqot qilish va ijtimoiy munosabatlarni mustahkamlash koʻnikmalarini ham shakllantiradi.

Shunday qilib, xalq ogʻzaki ijodi nafaqat madaniy merosni saqlash, balki yoshlarni ijtimoiy va axloqiy jihatdan tarbiyalash vositasi sifatida ham xizmat qiladi. U talabalarning shaxsiy rivojlanishi, jamiyatga moslashuvi va madaniy xabardorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Talabalarning ijtimoiy faolligi bu ularning jamiyatdagi roli, tashabbuskorligi, jamoaviy ishlash va mas’uliyatni his qilish qobiliyatlari bilan belgilanadigan shaxsiy xususiyatdir. Ijtimoiy faol talaba quyidagi koʻrsatkichlar bilan ajralib turadi:

Jamoaviy loyihalarda faol ishtirok etadi: talaba guruh ishlari, ijtimoiy tashabbuslar va loyihalarda faol boʻlishi bilan jamiyatga oʻz hissasini qoʻshadi.

Ijtimoiy muammolarni aniqlash va hal qilishga intiladi: talaba jamiyatdagi dolzarb masalalarni koʻrib chiqadi va ularni hal qilishda faol qatnashadi.

Madaniy va axloqiy qadriyatlarni qadrlaydi: yoshlar milliy meros va madaniy qadriyatlarni hurmat qilishga oʻrgatiladi.

Shaxsiy va ijtimoiy mas’uliyatni anglaydi: talaba oʻz harakati natijalarini tushunadi va ular uchun javobgarlikni his qiladi.

Oʻquv jarayonida talabalarning ijtimoiy faolligini oshirish uchun pedagogik strategiyalar ishlab chiqish zarur. Masalan, interfaol mashgʻulotlar, guruh muhokamalari, rolli oʻyinlar va loyihaviy ishlanmalar orqali talabalar oʻz tashabbuslarini amalga oshirish imkoniyatiga ega boʻladi.

Xalq ogʻzaki ijodini oʻquv jarayoniga integratsiya qilish talabalarning ijtimoiy faolligini oshirishning samarali vositasidir. Bu integratsiya bir necha shaklda amalga oshiriladi:

Darslarda integratsiya qilish: Afsonalar, rivoyatlar va maqollarni turli fanlar bilan bogʻlash orqali talabalarga axloqiy, tarixiy va madaniy ma’lumotlarni yetkazish. Masalan, tarix darsida afsonalar orqali milliy qadriyatlarni tushuntirish yoki adabiyot darsida ertaklar orqali axloqiy masalalarni muhokama qilish.

Madaniy tadbirlar: Talabalar teatr sahnalari, she’riy kechalar, qoʻshiq festivallari va folklor tadbirlarida faol ishtirok etadi, bu esa ularning jamoaviy ishlash va ijodiy fikrlash koʻnikmalarini rivojlantiradi.

Interfaol mashgʻulotlar: Guruh muhokamalari, rolli oʻyinlar va loyiha ishlari orqali talabalar ijtimoiy vazifalarni bajaradi, muammolarni hal qilish boʻyicha tajriba orttiradi.

Tajriba koʻrsatadiki, xalq ogʻzaki ijodidan foydalangan mashgʻulotlar talabalarda hamkorlik,

ijodiy fikrlash va tashabbuskorlikni sezilarli darajada oshiradi. Maqollar va ertaklar orqali talabalarga axloqiy qarorlar qabul qilish, muammolarni hal qilish va jamoada ishlash koʻnikmalari oʻrgatiladi. Shu bilan birga, xalq ogʻzaki ijodi talabalarni milliy madaniyatga hurmat bilan qarashga, oʻzligini anglashga va ijtimoiy muhitda samarali muloqot qilishga undaydi.

Xalq ogʻzaki ijodi talabalarning ijtimoiy faolligini shakllantirishda samarali va muhim vosita hisoblanadi[1]. Afsonalar, rivoyatlar, maqollar, ertaklar, qoʻshiqlar va oʻyinlar talabalarda axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish, madaniy merosni qadrlash va ijtimoiy muomala koʻnikmalarini mustahkamlash imkonini beradi. Shu orqali talabalarda jamoaviy ishlash, hamkorlik qilish va tashabbuskorlik kabi sifatlar shakllanadi, ular jamiyatdagi turli ijtimoiy jarayonlarda faol ishtirok etishga tayyor boʻladi.

Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatdiki, xalq ogʻzaki ijodidan pedagogik maqsadlarda foydalangan holda oʻtkazilgan mashgʻulotlar talabalar ijtimoiy faolligini sezilarli darajada oshiradi. Masalan, maqollar va ertaklar orqali talabalarga axloqiy qarorlar qabul qilish, muammolarni hal qilish va jamoada samarali ishlash koʻnikmalari oʻrgatiladi. Xalq qoʻshiqlari va oʻyinlar esa talabalarda hissiy tajriba, ijodiy fikrlash va guruhda ishlash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Shu bilan birga, xalq ogʻzaki ijodi talabalarning milliy ongini mustahkamlash, ularni oʻz milliy qadriyatlariga hurmat bilan qarashga va madaniy merosni qadrlashga oʻrgatishda ham muhim rol oʻynaydi. Bu esa nafaqat shaxsiy rivojlanishga, balki ularning jamiyatdagi ijtimoiy roli va mas’uliyatini anglashiga ham ijobiy ta’sir koʻrsatadi.

Pedagogik tavsiyalar quyidagilardan iborat:

Talabalarga xalq ogʻzaki ijodi asosida interfaol mashgʻulotlar tashkil etish: Guruh muhokamalari, rolli oʻyinlar va loyihaviy ishlanmalar orqali talabalar faol ijtimoiy tajriba orttiradi.

Madaniy va tarbiyaviy tadbirlarni kengaytirish: Talabalar teatr sahnalari, she’riy kechalar, folklor va qoʻshiq festivallarida ishtirok etishi ularni ijodiy va ijtimoiy jihatdan rivojlantiradi. Talabalar oʻrtasida ijodiy hamkorlikni ragʻbatlantirish: Talabalarni guruh ishlari, jamoaviy loyihalar va madaniy tadbirlarda faol ishtirok etishga undash orqali ularning tashabbuskorligi va hamkorlik koʻnikmalarini rivojlantirish.

Dars rejalarida xalq ijodiy mahsulotlarini muntazam qoʻllash: Afsonalar, rivoyatlar, maqollar va ertaklarni oʻquv jarayoniga integratsiya qilish talabalarning axloqiy, madaniy va ijtimoiy koʻnikmalarini mustahkamlashga yordam beradi.

Shu bilan, xalq ogʻzaki ijodi talabalarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida, ularning jamiyatdagi ijtimoiy rolini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. U nafaqat pedagogik jarayonni boyitadi, balki yoshlarni milliy madaniyatga hurmat bilan qarashga, ijtimoiy mas’uliyatni anglashga va jamiyat hayotida faol ishtirok etishga undaydi. Shu tariqa, xalq ogʻzaki ijodi pedagogik amaliyotning ajralmas qismi sifatida talabalarning ijtimoiy faolligini samarali shakllantirishda muhim rol oʻynaydi.

[1] Quronov D. Pedagogik psixologiya asoslari. – T.: “Ziyo”, 2014. – B.312.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Hakimov M. Talabalarning ijtimoiy faolligi: nazariya va amaliyot. – T.: “Fan va texnologiya”, 2013. – B.220.
2. Karimov A. Talabalarning jamiyatdagi ijtimoiy faolligi: nazariya va amaliyot. – T.: “Fan va texnologiya”, 2018. – B.234.
3. Madvaliyev A. Xalq og‘zaki ijodining tarbiyaviy imkoniyatlari. – T.: “O‘zbekiston”, 2011. – B.174.
4. Mahmudov N. Ijtimoiy faol yoshlarni tarbiyalash. – T.: “Fan va texnologiya”, 2012. – B.185.
5. Otamurodov S. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi va pedagogik merosi. – T.: “Sharq”, 2010. – B.256.
6. Otamurodov S., Safarov Sh. Xalq og‘zaki ijodining zamonaviy ta’limdagi roli. – T.: “Sharq”, 2016. – B.210.
7. Quronov D. Pedagogik psixologiya asoslari. – T.: “Ziyo”, 2014. – B.312.
8. Safarov Sh. Milliy tarbiya va xalq ijodi. – T.: “Akademnashr”, 2015. – B.198.
9. Xodjayev B.X. Pedagogik aksiologiya. – T.: “Fan va texnologiya”, 2012. – B.168.
10. Мудрик А.В. Социализация человека: учеб. пособие для студентов высш. учеб. зав. / А.В.Мудрик – 2 е издание., испр. и доп. – М.: Издательский центр “Академия”, 2006. – С.304.